



الهه قاسمی

روژنامه‌نگار

اگرچه همه ما دهه‌شمصتی‌ها، زندگی متفاوتی را در مقایسه با کودکان امروزی در میان دخترعمو، پسرعمو، دخترخاله و پسرخاله‌های خود سپری کرده‌ایم و زندگی‌مان با بازی کردن با همسالان گذشت اما نسل فعلی از چنین امتیازی برخوردار نیست. هرچند از عصری که عده‌ای در آن زندگی کردن با سگ و گربه را به فرزند داشتن ترجیح می‌دهند و حاضرند به خاطر لاکچری بودن تاریخ زایمان، با زندگی و آینده فرزند خود بازی کنند، نمی‌توان انتظار داشت مساله کاهش نرخ باروری را جدی بگیرند. در کنار اینها مولفه‌های اقتصادی و اجتماعی هم عملا موجب کاهش تمایل افراد به فرزندآوری شده و در این شرایط همه باید دست به‌دست یکدیگر دهند تا بتوانیم از این سونامی پیری جلوگیری کنیم؛ موضوعی که بی‌توجهی به آن تبعات امنیتی، سیاسی و اقتصادی را برای کشور به همراه خواهد داشت.

❶ کاهش بی‌سابقه نرخ باروری سال ۹۸ در ۵۰ سال اخیر

کمیته‌هرصد وپایش سیاست‌های جمعیتی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی اخیرا گزارشی را درباره وضعیت فعلی جمعیت و میزان مولید کشور در ۶ ماهه اول سال ۹۸ منتشر کرد که در آن کاهش نرخ باروری را در دو دهه اخیر بی‌سابقه دانسته‌بود. براساس این گزارش، اگرچه نرخ مولید در کشور درحال افزایش بود اما از سال ۹۴ تا ۹۷ این مساله با کاهش هشت درصدی و در ۶ ماهه اول اسال هم با کاهش ۱۳ درصدی روبه‌رو شده است. آنچه در این گزارش مایه نگرانی است و ما از این حیث با کارشناسان این حوزه صحبت کردیم بر این مساله استوار است که میزان مولید از حدود ۲۰ در هر هزار نفر جمعیت در سال ۱۳۹۴ با کاهشی محسوس به ۱۶/۷ در هر هزار نفر جمعیت در سال ۱۳۹۷ رسیده و تخمین زده می‌شود در سال ۱۳۹۸ نرخ زاد و ولد با ۱۴/۵ توله به ازای هر هزار نفر جمعیت به کمترین حد خود در ۵۰ سال گذشته برسد. بر این اساس، طبق برآورد‌های انجام‌شده برمبنای نتایج سرشماری، جمعیت ایران در پایان نیمه اول سال جاری به ۸۲۷۷۶۲۷۰ نفر رسیده است. مطابق نتایج سرشماری، نرخ رشد جمعیت ایران از ۱/۲۹ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۱/۲۴ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده و برآوردها نشان می‌دهد نرخ رشد جمعیت در حال حاضر به حدود یک درصد رسیده باشد، ضمن آنکه پیش‌بینی می‌شود در سال‌های آینده با کاهش بیشتر نرخ رشد جمعیت مواجه باشیم.

❶ رشد جمعیت کشور به شدت کاهش یافته است



در همین رابطه با محمدجواد محمودی، رئیس کمیته مطالعات جمعیتی شورای عالی انقلاب فرهنگی گفت‌وگو کردیم و او پیشنهادهایی برای برون‌رفت از وضعیت فعلی و افزایش باروری ارائه کرد و گفت: «اولا طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده با انجام برخی اصلاحات با توجه به تجربه سایر کشورها و اسناد بالادستی به فوریت در دستور کار مجلس شورای اسلامی قرار گرفته و پس از تصویب، دولت محترم باید برنامه اجرایی کردن آن را تدوین و ارائه کند تا از شروع اجرای قانون مذکور اطمینان حاصل شود. این حرکت می‌تواند تا حدی زمینه را برای انجام اقدامات ملی و تعیین تکلیف نهاد متولی اجرای سیاست‌های جمعیتی فراهم کند. ثانيا رفغ موانع افزایش مولید و هرگونه قوانین و مقرراتی که در گذشته برای محدود کردن یا کنترل جمعیت وضع شده‌اند، ازجمله اصلاح قانون تنظیم خانواده به نحوی که ادامه رویه سابق ممکن نباشد، ازجمله مسائلی است که می‌تواند در این زمینه راهگشا باشد. در کنار اینکه تمام قوانین بالادستی نظام جمهوری اسلامی ایران باید با هدف حمایت از خانواده و فرزندآوری تهیه و تدوین شده و تمامی قوانین

مغایر با آن لغو‌شوند. در پایان باید گفت با توجه به ابلاغ سیاست‌های کلی جمعیت و مصوبه تا هنگام تصویب و ابلاغ قانون طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده، دولت و سایر قوا نیز باید در اجرایی کردن آن بخش از مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی که بار مالی ندارند، اقدام کنند.» او در ادامه به تجربیات موفق سایر کشورها برای اجرای بهتر طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده اشاره و تاکید کرد: «مشوق‌های پولی و مالی و تعدیل آنها، پرداخت ماهانه کمک‌هزینه تربیت فرزند تا پایان پنج سالگی و تعدیل آن، پرداخت کمک‌هزینه اجاره مسکن، ارائه تخفیف مالیاتی و مشوق‌های مربوط به کاهش دوره انتظار ازجمله مسائلی است که در این زمینه در کشورهای دیگر موثر بوده است.»

وی افزود: «در سال‌های اخیر مشکلات اقتصادی، عدم اشتغال، ادامه تحصیلات و مسائل مربوط به خدمت سربازی ازجمله مواردی بودند که دوره انتظار جوانان را برای تشکیل خانواده افزایش داده‌اند، درنتیجه ما در دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی بر این اساس پیشنهاد دادیم تا دولت در مسیر ایجاد اشتغال برنامه‌های مشخص و ادامه‌داری را دنبال کند، دوره سربازی برای متاهلان کشور کاهش یابد، خوابگاه‌های متاهلی در تمامی دانشگاه‌های کشور گسترش یابد، سرمایه‌گذاری‌ها در بخش درمان نازایی در کشورمان از طریق توسعه دانش و جبران هزینه‌های درمانی زوجین صورت گیرد، مشوق‌های جمعیتی برای والدین شاغل لحاظ شود، مراکز نگهداری از کودک در ادارات و کارخانه‌ها توسعه و گسترش یابد و در ادارات و کارخانه‌هایی که در آنها امکان دایر کردن مراکز مراقبت از کودک وجود ندارد، دولت کمک‌هزینه‌ای را به‌منظور جبران هزینه‌های نگهداری کودک در مهدکودک‌ها و براساس هزینه‌های استانی به والدین پرداخت کند. در کنار این برای زنان نیز مرخصی با حقوق و مرزایی زایمان و تربیت فرزند با شرط بازگشت به کار به مدت ۹ ماه در سال اول تولد کودک و در نظر گرفتن مرخصی برای پدران با در نظر گرفتن حقوق و مرزایی کامل و شرط بازگشت به کار لحاظ شود. از طرفی مشارکت مردان به امور غیرمزدی نظیر خانه‌داری و بچه‌داری از طریق ساخت سریال‌های تلویزیونی باید مورد توجه قرار بگیرد.» این استاد دانشگاه در ارزیابی خود از رشد فعلی جمعیت در کشور تاکید کرد: «رشد جمعیت کشور درحال حاضر به‌شدت کاهش یافته است. اگر بتوانیم در همین حد آن را تثبیت کنیم می‌توانیم افزایش جمعیت معقولی داشته باشیم.» اما نکته اینجااست که با توجه به اینکه نرخ باروری زیر حد جایگزینی است و روند آن نیز در چند سال اخیر کاهشی شده، نرخ رشد جمعیت در همین حد ثابت نمی‌ماند و خیلی دور نیست که نرخ‌های رشد صفر و منفی را تجربه کنیم. متعاقب آن با عدم تعادل ساختاری جمعیت و سالی‌خوردگی جمعیت و کاهش افراد در سن کار مواجه خواهیم شد.»

❶ برای افزایش نرخ باروری دیر هم شده است



با توجه به اینکه تحقیقات و اظهارات محمودی در مقام تئوری است، بر آن شدیم با محمد اسماعیل اکبری، مشاور عالی وزارت بهداشت در امور اجتماعی شدن سلامت هم گفت‌وگو کنیم. او گفت: «قاعدتا مسائل اجتماعی و سلامت در هر کشوری اولویت‌بندی‌های خاص خود را دارند اما اولویت سلامت و ساخت جمعیت هر کشور تنها مساله‌ای است که در تمامی دنیا برای همه ملت‌ها و اقوام و کشورها اهمیت دارد. زمانی که ساختار جمعیت هر کشوری متزلزل شود یا شاخص‌های علمی‌را از دست بدهد و گروه‌های جمعیتی جایگاه خود را نداشته باشند، آن کشور دچار مشکل خواهد شد. طبیعتا زایمان و افزایش زاد و ولد بهترین راهی است که موجب حفظ ساختار جمعیت هر کشوری می‌شود که در اصطلاح به آن «نرخ باروری کلی» هر کشور گفته می‌شود. نرخ مذکور در هر کشوری نه تنها باید جای مرگ‌ومیر افراد را بگیرد بلکه باید روند رو به رشدی هم داشته باشد. طبق محاسبات ما و تحقیقات علمی‌ای که در این زمینه انجام شده، نرخ باروری با سه فرزند برای هر خانم حاصل

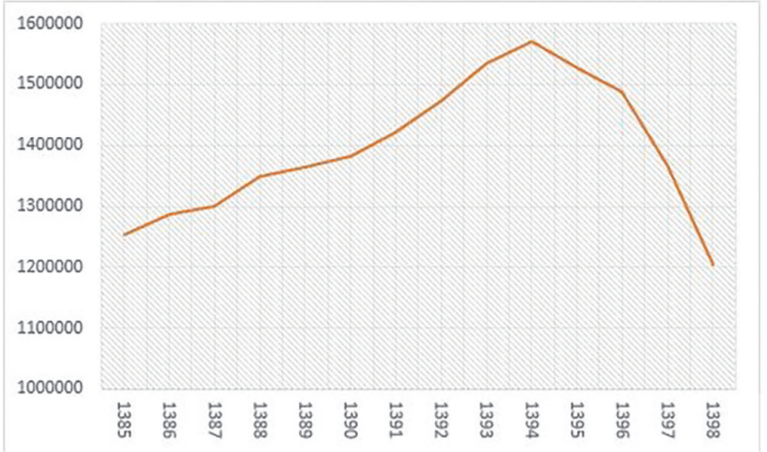
می‌شود به این معنا که هر خانمی که از دواج کرد باید حداقل سه فرزند داشته باشد و اگر بخواهیم رشد جمعیت در کشور به میزان مطلوب برسد، باید تعداد فرزندان به چهار نفر برسد. سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری در حوزه جمعیت هم بر همین موارد تاکید دارد که افزایش نرخ باروری کلی در کشور باید به بالاتر از میزان سطح جانشینی برسد. مفهوم این مساله این است که هر خانم ایرانی متاهل باید چهار فرزند به دنیا بیاورد تا این اصل اجرا شود. پرسشی که اینجا مطرح می‌شود این است که اگر این اصل محقق نشود، چه اتفاقی می‌افتد؟ به‌طور کلی ما وظیفه داریم در حوزه سلامت از مردم مراقبت کنیم. در زمانی امید به زندگی در اوایل انقلاب حدود ۵۶ سال بود و اکنون این میزان به ۷۴ سال رسیده است. مفهوم این مساله این است که جلوی مرگ‌ومیرهای قابل پیش‌بینی گرفته شده است. در این شرایط اگر کشور با تولد افراد جدید روبه‌رو نشود و افراد تازه متولد شده جای افراد مسن سال و پیر را نگیرند، جامعه از جوانی می‌افتد و پالندگی خود را از دست می‌دهد. از این‌رو تاکید بسیاری بر این مساله می‌شود و راهکارهای مختلفی دارد. وزارت بهداشت مکلف به اجرای آموزش همگانی برای مردم است تا خوبی‌ها و بدی‌های فرزندآوری را برای مردم تشریح کند درعین اینکه از سلامت مادران و کودکان هم محافظت کند که این برنامه در حال اجراست. با تغییر سیاست‌ها، راهبردها و خط‌مشی‌ها به‌طور مطلق در حال تدوین سیاست‌های کلی جمعیت هستیم اما مردم تنها به این مساله فکر نمی‌کنند و مسائل اقتصادی و اجتماعی هم در این زمینه موثرند. همه کشورهای دنیا دچار چنین گرفتاری‌هایی شده‌اند اما در کشورهای غربی برای فرزندآوری و جایگزینی نسل جدید با نسل قدیم خرج کرده‌اند و خرج می‌کنند. آنها برای این مساله برنامه‌ریزی دارند، پول هزینه می‌کنند و همه برنامه‌هایشان هم منطبق با سیاست افزایش جمعیت است که این مساله در کشورمان جا نیفتاده است. شورای عالی انقلاب فرهنگی اخیرا گزارشی در این‌باره منتشر کرده و استدلال‌هایی را برای کاهش نرخ باروری در ۵۰ سال اخیر کشور دارد. امسال کمترین میزان تولد را نسبت به سال گذشته و همین‌طور سال گذشته نسبت به سال قبل‌تر از آن داشته‌ایم. هر سال میزان تولد در کشور ما حدود ۱۰۰ هزار تا ۱۲۰ هزار نفر کاهش می‌یابد. در این شرایط جمعیت به سمت پیری می‌رود. جوانان باید بدانند که اگر این مساله را جدی نگیرند، نه تنها خودشان ضرر می‌کنند بلکه فرزندان‌شان در آینده به فلاکت‌های بدی گرفتار خواهند شد، چرا که نظام اقتصادی با پیرمرد‌ها نمی‌چرخد و باید جوانان وارد میدان

شوند. در نتیجه این استدلال‌ها که مقیاس آن بسیار مفصل است، باید به تدریج به گوش مردم و اشخاص حکومتی و حاکمیتی برسد. سیاست تشویقی را تاکنون برای افزایش نرخ باروری اجرا نکرده‌ایم. نرخ جمعیت درحال افزایش است اما مشکل این است که جمعیت جوان کشور در حال کم شدن است. اکنون در شرایط خوبی قرار داریم و همه باید به میدان بیایند اما در ۲۰ سال آینده جمعیت روبه افول خواهد رفت. اگر امروز اتفاق خوبی بیفتد به این معنا که ازدواج برای جوانان تسهیل شود و زوجین بتوانند اقدام به باروری کنند، باز هم در ۲۰ سال آینده فرزندان این افراد به تولید اقتصادی نرسیده‌اند و به‌نظم کمی هم دیر شده است و همه باید بدانند که برای افزایش نرخ باروری کمک کنند. در کشورهای مختلف سیاست‌های متفاوت تشویقی برای حمایت از افزایش فرزندآوری انجام شده اما اینجا اولویت واجبی است که اگر در آن هزینه نکنیم، در ۲۰ سال آینده به مشکل خواهیم خورد و عملا شاهد مشکلات فراوانی برای کشور خواهیم بود.»

❶ پنجره جمعیتی کشور در حال بسته‌شدن است



تنها به اظهارات این بزرگواران اکتفا نکرده و به سراغ تحلیل‌گران و مسئولانی که در این زمینه سال‌ها پژوهش و مطالعه کرده‌اند هم رفتیم. فرشته روح‌افزا، مدیر رصد و آمار شورای فرهنگی- اجتماعی زنان و خانواده در گفت‌وگو با «فرهیختگان» با اشاره به گزارش شورای عالی انقلاب فرهنگی درباره کاهش نرخ باروری در ۵۰ سال اخیر ایران گفت: «کاهش نرخ باروری و تعداد مولید ازجمله موضوعاتی است که ما هم در مطالعات‌مان به آن رسیده‌ایم. چند سالی است شورای عالی انقلاب فرهنگی این هشدار را در زمینه نرخ رشد جمعیتی به کشور می‌دهد و اگر این اتفاق بیفتد، جمعیت جوان کشور را از دست می‌دهیم به این صورت که افراد میانسال و سالمند در کشور جایگزین افراد جوان در کشور می‌شوند و این مساله علمی مطرح است که پنجره جمعیتی در حال بسته‌شدن است. بارها از نمایندگان مجلس درخواست داشتیم قانون تنظیم خانواده به نفع افزایش جمعیت تغییر کند تا تعداد فرزندان



نمودار شماره ۱: روند ثبت ولادت در کشور				
تعداد، درصد تغییرات و میزان مولید (۱۳۹۷-۱۳۸۵)				
میزان مولید	درصد تغییرات مولید	تعداد تولدها	جمعیت کل	سال
۱۷,۷۹	-	۱۲۵۳۹۱۲	۷۰۴۹۵۲۸۲	۱۳۸۵
۱۸,۰۴	۲,۶۲	۱۲۸۶۷۱۶	۷۱۳۴۱۱۲۸	۱۳۸۶
۱۸,۰۰	۱,۰۵	۱۳۰۰۱۶۶	۷۲۲۱۵۱۰۸	۱۳۸۷
۱۸,۴۵	۳,۷۲	۱۳۴۸۵۴۶	۷۳۰۹۷۴۷۶	۱۳۸۸
۱۸,۴۱	۱,۱۱	۱۳۸۲۲۲۹	۷۴۰۵۲۵۰۸	۱۳۸۹
۱۸,۳۹	۱,۳۷	۱۴۲۱۶۸۹	۷۵۱۴۹۶۶۹	۱۳۹۰
۱۸,۶۷	۲,۰۹	۱۴۷۱۸۳۴	۷۶۱۴۶۴۲۳	۱۳۹۱
۱۹,۱۲	۳,۵۳	۱۵۳۴۴۶۱	۷۶۹۹۳۵۵۷	۱۳۹۲
۱۹,۶۵	۴,۲۵	۱۵۳۴۴۶۱	۷۸۰۶۸۷۴۷	۱۳۹۳
۱۹,۸۱	۲,۳۴	۱۵۷۰۲۱۹	۷۹۴۶۴۱۳۹	۱۳۹۴
۱۹,۱۲	-۲,۷	۱۵۲۸۰۵۳	۷۹۹۹۲۶۷۰	۱۳۹۵
۱۸,۳۹	-۲,۶	۱۴۸۷۹۱۳	۸۰۸۷۶۲۷۰	۱۳۹۶
۱۶,۷	-۸,۱۶	۱۳۶۶۵۰۹	۸۱۸۲۶۲۷۰	۱۳۹۷
۱۴,۵	-۱۱,۷۴	۱۲۰۵۹۵۴	۸۲۷۷۶۲۷۰	۱۳۹۸ برآورد

آمارهای از سال ۸۵ تا ۹۷ از سازمان ثبت احوال استخراج شده است اما آمارهای سال جاری براساس تخمین شورای عالی انقلاب فرهنگی بر مبنای تعداد تولدهای ۶ ماهه اول سال ۹۸ استخراج شده است

جامعه

دوشنبه ۱۸ آذر ۱۳۹۸ شماره ۲۹۲۷

۱۶

صاحب‌امتیاز: دانشگاه آزاد اسلامی- **مدیرمسئول:** محمدامین ایمانجانی- **سردبیر:** مسعود فروغی
دفتر مدیرمسئول: ۰۲۶ ۶۳۴۸۰۱۲- **تحریریه:** ۰۸۲- ۰۱۸ ۶۶۷۱- **فکس:** ۰۵۰ ۶۶۷۱-۰۴۷ ۶۶۷۱
روابط عمومی: ۰۴۹۹ ۶۶۷۱- **سازمان آگهی‌ها:** ۰۴۱۸ ۶۳۴۸- **چاپ:** چاپخانه دانشگاه آزاد اسلامی- **توزیع فرهنگستان:** ۰۱۲ ۶۳۴۸-۱۱
نشانی: خیابان حافظ، پایین‌تر از چم‌پوری، روبه‌روی ساختمان بورس، ساختمان فرهنگستان، طبقه سوم

خانواده‌ها محدود به یک یا دو نفر نشود. به نظر می‌رسد سیاست‌های اجرایی وزارت بهداشت بعد از بیست و چندمین بار که رهبر معظم انقلاب در زمینه جمعیت نسبت به آن تذکر دادند، هنوز کاملا جا نیفتاده است، برای مثال در برخی مشاوره‌ها شاهد هستیم که به افراد توصیه می‌کنند تا پنج سال از بارداری جلوگیری کنند که این خود نوعی نازایی است. میزان نازایی و ناباروری دختران و مادران کشور به خاطر مواد تراریخته و آب و هوا و به‌طور کلی تغذیه نامناسب و ورزش نکردن در مقایسه با میزان جهانی به دوربار افزایش خود رسیده است. در این شرایط اگر دختری ازدواج هم کند و بخواهد مادر شود، با معضلاتی اینچنینی روبه‌رو خواهد شد. درکنار این تسهیل امر ازدواج ازجمله عواملی است که می‌تواند این مساله را کاهش دهد. طبق آمار ثبت‌احوال نزدیک ۲۰ میلیون جوان درحال انتظار ازدواج از ۱۵ تا ۲۹ سال داریم که نه تنها هیچ تسهیلاتی به آنها داده نمی‌شود بلکه با مشکلات بسیاری روبه‌رو می‌شوند. همچنین در کشور ما روی بعد فرهنگی ازدواج هم کار نمی‌شود. مساله دیگر اینکه بسیاری از سئوگرگرافی‌های مادران ما مشکل دارد به این معنا که به مادر اعلام می‌شود قلب کودکش نمی‌تپد و مادر عملا فریب خورده و راضی به سقط فرزندش می‌شود، در حالی که تنها ضریان قلب کودک ضعیف بوده است. از اینگونه مشکلات در دوره بارداری زیاد داریم. عده‌ای نمی‌خواهند و نمی‌گذارند افزایش جمعیت صورت بگیرد، اشتغال زنان کارمند و عدم تخصیص رخصتی زایمان ازجمله دیگر مشکلات است، در حالی که در هیچ یک از کشورهای دنیا اینگونه نیست. ما هم اگر درست برنامه‌ریزی کنیم، می‌توانیم به‌درستی از زنان کشورمان حمایت کنیم. هزینه‌هایی که برای ناباروری انجام می‌دهیم، بسیار بیشتر از هزینه‌هایی است که برای افزایش جمعیت کشور خرج می‌شود. ما در این زمینه بودجه کم نداریم اما اساسا اراده‌ای برای حل این مساله وجود ندارد و تحریم‌ها هم بهانه‌ای برای اجرا نکردن این مطالبات شده است. این مساله به حدی ضرورت دارد که دولت باید هزینه جداگانه‌ای را برای آن اختصاص دهد، چرا که طبق پیش‌بینی سازمان ملل جمعیت کشور ما در ۲۵ سال آینده به ۳۰ میلیون نفر خواهد رسید که نصف این میزان را سالمندان تشکیل می‌دهند. در این شرایط چه کار باید انجام داد.

اکنون به دلیل عدم ثبات اقتصادی نیز نرخ فرزندآوری سنگر کاهش پیدا کرده است، البته ما در مطالعات خود به این رسیده‌ایم که گروهی که در برابر فرزندآوری مقاومت می‌کنند بیشتر جزء قشر مرفه کشور هستند. برای نمونه آمار ازدواج و فرزندآوری در شهری تهران نسبت به شمیرانات بسیار بالاتر است و میزان طلاق نیز در این محدوده بسیار کمتر است. در قشر مرفه شاهد هستیم به جای فرزندآوری به نگهداری حیوانات روآورده‌اند و حتی مناطق مرفه‌نشین کشور مشکلات فرهنگی دارند. درواقع سیاست تشویقی خاصی در زمینه افزایش نرخ جمعیت نداشته‌ایم و دولت هم عملا اهماتی نوزیده است. متأسفانه عدم ثبات اقتصادی و مشکلاتی ازقبیل اشتغال، مسکن و مرخصی‌های زایمان سبب شده فرد به این نتیجه برسد که از فرزندآوری جلوگیری کند، چراکه از آینده خود مطمئن نیست. باید بودجه‌ای به این امر اختصاص یابد، در کشورهای دیگر حتی آب‌وبرق خانواده‌های عیال‌سوار را کم می‌کنند تا به خانواده‌ها فشار وارد نشود. متأسفانه ما ضعیف عمل کرده و فرصت را هم از دست داده‌ایم. کاهش مولید بسیار خطرناک است، چراکه از نرخ سازمان ملل هم کمتر شده‌ایم و ممکن است حتی نرخ رشد جمعیت به پایین‌تر از عدد ۱/۵ درصد برسد. هیچ کاری هم در این زمینه انجام‌نداده‌ایم و قانون جلوگیری از بارداری در کشور همچنان اجرا می‌شود و روی نرخ باروری، اشتغال و تحصیلات مردان‌مان هم کار نکرده‌ایم.»

❶ تسهیل ازدواج راهکاری برای افزایش نرخ باروری



در پایان هم با محمد میرزایی، استاد جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران و رئیس سابق انجمن جمعیت‌شناسی در این رابطه صحبت کردیم. او در گفت‌وگو با «فرهیختگان» با اشاره

به کاهش نرخ باروری در چند دهه اخیر گفت: «فرزندآوری ازجمله خصوصی‌ترین تصمیماتی است که زوجین برای زندگی خود می‌گیرند، بنابراین تصمیم در این زمینه عمدتا در چارچوب خانواده شکل می‌گیرد. پس از رشد انفجاری دهه ۶۰ کل جامعه در سطح کلان و در سطح خرد به سمت محدودسازی فرزندآوری رفتند که این مساله یکی از زمینه‌های اساسی کاهش نرخ باروری در کشور را ایجاد کرد.» در اواخر دهه ۸۰ با افزایش نرخ ازدواج در متولدان دهه ۶۰ روبه‌رو شدیم و به تناسب آن تعداد مولید هم افزایش پیدا کرد اما از حیث میانگین تعداد فرزندان «زیرسطح جانشینی» بود. در این مساله با افراط و تفریط مواجه شدیم. نرخ باروری اکنون از میزان نرخ «سطح جانشینی» هم پایین‌تر آمده و این میزان به زیر دو رسیده که البته با نوسان هم روبه‌رو است. نرخ «سطح جانشینی» از این حیث دارای اهمیت است که اگر روند کاهشی آن ادامه پیدا کند، در چند دهه آینده رشد جمعیت به صفر یا حتی منفی خواهد رسید و این ورطه‌ای است که باید از آن پرهیز کرد. در دهه ۸۰ به دلیل مشکلات اقتصادی سن ازدواج افزایش پیدا کرد، در مردان به ۲۸ سال و در زنان به ۲۴ رسید که خوداین مساله بر زادوولد و نرخ باروری تاثیر گذاشت، خطری که حدودا ۲۰ سال پیش نسبت به آن هشدار داده بودیم و تسهیل ازدواج را راهکاری برای حل این مساله عنوان کردیم، چراکه این مساله موجب خروج ما از ورطه باروری زیر سطح جانشینی می‌شد. تسهیل ازدواج به معنای توانمندسازی جوانان است اما متأسفانه آنطور که باید برنامه‌ریزی در این‌باره صورت نگرفت. در این شرایط تسهیلاتی برای ازدواج جوانان اختصاص یافت اما در کنار آن باید برای مولفه‌هایی همچون اشتغال و مسکن هم چاره‌اندیشی می‌شد که این کار صورت نگرفت. حتی اقداماتی هم برای تعدیل‌سازی نرخ ازدواج جوانان انجام نشد، البته نمی‌توان انتظار داشت که سن ازدواج جوانان به‌خصوص دختران را به ۱۷ یا ۱۸ سال برسانیم اما می‌توانستیم ۲۴ سال را به ۲۲ و ۲۱ سال برسانیم که خود این مساله هم بر نرخ زاد وولد تاثیرگذار بود. نرخ باروری نکاحی در کشور (زنان ازدواج کرده) از رقم سه هم بیشتر است اما وقتی این رقم را در دختری که به سن باروری (بازه سنی زنان از ۱۵ تا ۴۹ سال) رسیده‌اند، محاسبه می‌کنیم، عدد به زیر دو می‌رسد، در نتیجه ازدواج در این مقوله بسیار اهمیت دارد تا زاد و ولد و باروری افزایش یابد. وضعیت ما از نظر نرخ جمعیتی بسیار خوب است و هنوز رشد سالانه جمعیت در کشور بیش از یک درصد است. اما اگر نرخ باروری زیر سطح جانشینی باقی بماند، در سال ۱۴۲۰ ممکن است رشد جمعیت صفر یا حتی منفی شود. بیش از ۳۰ سال وقت داریم که این مساله را اصلاح کنیم تا نرخ باروری به بالای ۲/۱ برسد. باید برای این موضوع نیز برنامه‌ریزی کنیم. نباید مباحث تنظیم جمعیت را در حرف کنیم، چراکه نمی‌خواهیم میانگین باروری به ۶ و هفت فرزند برسد و نباید در این مقولات افراط و تفریط کرد. نرم مطلوب فرزندخواهی در شرایط فعلی که مرگ‌ومیر نوزادان و اطفال خیلی پایین آمده، به رقم دو یا سه فرزند رسیده است. در گذشته اگر خانواده‌ای بخواهد دو یا سه فرزند بود باید چندین فرزند به دنیا می‌آورد که باقی بمانند. در قرون گذشته از هزار نوزادی که سالانه به دنیا می‌آمدند، حدود ۳۰۰ تا ۴۰۰ نفر و شاید حتی بیشتر آنها فوت می‌کردند اما این شاخص در شرایط فعلی این گونه نیست و نرخ مرگ‌ومیر نوزادان ایرانی در هنگام تولد به زیر ۲۰۰ در کشورهای پیشرفته صنعتی به زیر ۱۰ و در ژاپن زیر ۵ رسیده است. در نتیجه چه دلیلی دارد که خانواده‌ها برای داشتن دو یا سه فرزند، ۶ یا هفت فرزند داشته باشند، چراکه میزان مرگ‌ومیر فرزندان در هنگام تولد بسیار ناچیز شده است.

اساسا عامل اصلی گرایش به تحدید مولید، رشد انفجاری جمعیت و کاهش مستمر مرگ‌ومیر به‌خصوص در نوزادان اطفال بود. این مساله از اواخر دهه ۳۰ تا اواخر دهه ۶۰ با رشد تصاعدی نرخ رشد جمعیت مواجه شد و نمی‌شد مرگ‌ومیرها را زیاد کنیم، در نتیجه راهکار آن تحدید نرخ باروری بود اما نه به این صورت که اکنون به شرایطی که برسیم نرخ باروری به زیر سطح جانشینی برسد و می‌توانست نرخ باروری نرم بین دو تا سه کنترل و ثابت شود. بنابراین نرم مطلوب فرزندآوری همین میزان است که باید بتوانیم این فرهنگ را در کشور نهادینه کنیم. تسهیل ازدواج نیز می‌تواند به این مساله کمک شایانی کند.»